

ПОТРЕБНОСТ ОТ ПРОМЕНИ В ДАНЪЧНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ

Стелиян Богданов Стефанов

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Финанси и кредит“

e-mail: stefanov.abv@gmail.com

Резюме: Настоящото изследване анализира икономическата и фискалната политика на държавата като инструмент за определяне на макроикономическите пропорции. Обследват се реформите в данъчната система и функцията им за насърчаването на чуждестранните инвестиции, икономическия растеж и заетостта в България. Акцентираща се върху необходимите промени, които да повишат благосъстоянието на обществото и справедливото преразпределение на богатата.

Ключови думи: фискална политика, икономика, данъци.

JEL: E01, H20.

THE NEED FOR CHANGES IN THE TAX POLICY OF BULGARIA

Steliyan Bogdanov Stefanov

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Finance and Credit

e-mail: stefanov.abv@gmail.com

Abstract: The present study analyzes the economic and fiscal policies of the state as a tool for determining macroeconomic proportions. The reforms in the tax system and their function for the promotion of foreign investments, economic growth and employment in Bulgaria are examined. Emphasis is placed on the necessary changes to increase the welfare of society and the fair redistribution of wealth.

Key words: fiscal policy, economy, taxes.

JEL: E01, H20.

Въведение

Фискалната политика на всяко правителство се определя от съвкупността от решенията му, влияещи на равнището на публичните разходи и данъците, с цел постигане на определени икономически резултати. Обхват на основните политически цели е: стабилни цени, по-висок жизнен стандарт, намаляване на бедността, по-висока производителност на труда и ниска безработица. Фискалната дисциплина е необходимост, за да предпазва икономиката от сериозни сътресения. Пример за това е дълговата криза от края на 2009 г., показвайки на лицата, вземащи решения, наличието на слаби страни във фискалните политики на държавите – членки от

ЕС. Приетите от България ангажменти към Европейската общност задължават правителството ни за решения, съобразени с реформите и инструментите, наложени от ЕС, но трябва първостепенно значение да бъде националната ни икономика.

През последните петнадесет години въпреки увеличението на стандарта ни на живот, спазването на нивото на дефицит под 3% на БВП, повишената събираемост от данъците оценката на българските граждани е незадоволителна към налаганата фискална политика от страна на управляващите. Според общото мнение се увеличава усещането за несправедливо преразпределение на богатата и доходите. Това определя **нуждата** от текущото изследване относно необходимите промени във фискалната политика в страната. **Обектът** на изследването са фискалната политика и инструментите ѝ. **Предметът** на разработката е акцентът върху реформирането на фискалната политика в България чрез промени в данъчната тежест. **Тезата** в изследването е обвързана с твърдението, че фискалната политика е важен инструмент за промяна на икономическото състояние на най-бедните към по-добро. **Целта** е да се проследи фискалната политика на България след 1990 г., като се фокусира върху необходимите промените в нея.

Конкретните изследователски задачи, на база изложените теза и цел, са:

- анализ и ролята на фискалната политика след 1990 г. в България;
- данъчната политика на Република България;
- възможности за намаляване на данъчната тежест и справедливо разпределение на доходите.

1. Данъчна политика в България след 1990 г.

Политиката на правителството в областта на данъците е насочена към намаляване дела на сивата икономика, борба с данъчните измами, събираемост на данъците, привличане на инвестиции и развитие на икономиката в страната. Публичните разходи оказват пряко въздействие върху нивото на заетост и националния доход, а чрез равнището на данъчното облагане се манипулират потреблението и инвестициите в частния сектор.

В ретроспекция може да се разглежда развитието на данъчната система в страната в следните аспекти:

- След 1990 г. в България се правят първите опити за преминаване от данъчна система на икономика с централно планиране към реална икономика с необходимата данъчна администрация за събиране на данъци от частния сектор. За периода 1990 – 1994 г. е характерно налагането на високи преки прогресивни данъци върху доходите. Ставките им варират между 20 и 50% и заедно с високата допълнителна осигурителна тежест довеждат до ограничаване повишението на заплатите в страната. С високата тежест,

наложена от данъчната политика, не се изпълняват заложените цели за повишаване на събираемостта на данъците, намаляване на социалното неравенство и увеличаване на икономическото развитие. В резултат на тази политика икономиката е в постоянна криза, разслояването в обществото се увеличава, избягването на данъците е необходимост за оцеляване на субектите, а сивата икономика достига 40%. Провалът на първоначалните опити в реалната икономика довежда до преосмисляне и въвеждане на постепенни промени в данъчната политика (Саракостов, 2016).

- През 1994 г. се въвежда ДДС със ставка от 18%, с който се увеличават приходите в бюджета и обхватът на данъчното облагане. Определен е праг на регистрация по ДДС от 50 000 лв. Той прави облекчаване на определени групи от задължените лица и налагането на допълнителна тежест върху други. Започват данъчни реформи и повишаване на капацитета на данъчната администрация. Намаляването на данъчните ставки и сложността на данъчната система, както и ограничаването на данъчните недостатъци и пропуски, довеждат до повишаване на събираемостта в бюджета. За да се повишат инвестициите в частния сектор, се правят реформи в ставките на преките данъци, но допълнително за промените оказват влияние и конкурентните възможности, предлагани от другите държави в региона.

- През 1996 г. се въвежда диференциация на облагане на доходите на местните и чуждестранните данъчни лица. Трудното доказване на произхода на дохода и други пропуски в данъчното облагане води до неблагоприятни последици за данъчната система. Към края на годината се намаляват данъчните ставки върху печалбата и доходите. Практиката оказва положително влияние върху данъчната система, като първоначалните високи данъци в началото на прехода постепенно намаляват.

- Липсата на опит и нежелание за реформи в икономиката от страна на управляващите довеждат до икономическа и банкова криза през 1997г. Последиците от хиперинфлацията е обезценяването на валутата и спестяванията, което наложи международна помощ и въвеждането на Валутен борд. Въпреки въвеждането му се появява необходимостта от адекватни решения на управляващите за промени в данъчната политика и прилагане на гъвкави механизми в икономически кризи. Определената минимална заплата и прогресивна скала на облагане в онзи момент се оказват неработещи. Прогресивната скала обременява административно допълнително високо платените служители и стимулира укриването на данъци. Многото ставки на скалата са предпоставки за корупция и несправедливо данъчно облагане, което не увеличава производителността на икономическите субекти. Положителните мерки от Валутния борд и постепенното намаляване на данък печалба през 1998 г. подобряват бизнес средата в България, а това допринася за чуждестранните инвестиции.

- От 1998 до 2006 г. се наблюдава тенденцията за намаляване на всички данъци, но с различни темпове. Намаляват се данъкът върху дохо-

дите и скалата за прогресивно облагане на четири стъпала. Намалението на преките данъци довежда през 2000 г. над 1 милиард евро външни инвестиции. След 2001г. продължават реформите в корпоративните данъци, които повишат инвестициите в България, но се появява разлика в ставките на облагане на доходите на физическите лица и фирмите, а това води до възможност за избягване на данъчно облагане. Пропускът се изправя чрез промени през 2003г. Осигурителната тежест остава непроменена до 2005г., тъй като не се е намерил подходящият работещ модел за пенсионната реформа, а и приходите от нея са важни за фиска. Продължаващото намаление на данък печалба опровергава мнението на икономистите за загуби от приходите в бюджета. Увеличението на приходите от данъка продължава непропорционално и системно, надхвърляйки прогнозите на експертите в министерствата, въпреки намалението на данъчните ставки от 40,2% през 1997 г. до 15% през 2005 г. През 2006 г. продължават реформите за намаляване на данъчната тежест, но в осигурителното облагане, за да се регулира пазарът на труда в положителна посока. В началото на 2006 г. се намалява осигурителната тежест с 6%, но спадът в приходите от осигуровки е само 6,6%, като трендът за бюджетен излишък се запазва. ЕС и МВФ подкрепят намаляването на ставките в държавното осигуряване, понеже ще спомогне намаляването на сивата икономика и растежа на заплатите в България (Саракостов, 2016).

- С въвеждането на плоския данък през 2008 г. страната ни напредва и се възстановява от прехода към пазарна икономика. Подобрява се бизнес средата в страната, но реформите в институциите се забавят. Бюрократичната машина има комфорта на раздутите бюджетни приходи и няма мотив да се променя, а това влияе негативно върху икономическото развитие в България. Правителството е решено да продължи фискалната реформа, като се правят икономически анализи за въвеждане на плоския данък. Ефективността на данъка е насочена към допълнително намаляване на данъчната тежест, както и за насърчаване на чуждите инвестиции и заетостта в икономиката. В момента на въвеждането му има достатъчен външен опит и положително бюджетно салдо, за да се направи експеримент с въвеждането му. Процесът преминава без риск от бюджетен дефицит и нарушения в споразуменията с МВФ. Ползите са над очакванията, като приходната част от данъка върху печалбата е с растеж от 39% спрямо годината преди въвеждането му. Намаляването на данъчната ставка до 10% ограничава стимула за укриването на данъци и допринася за 9 милиарда евро инвестиции за годината. Решението се оказва правилно и далновидно, а резултатът е по-благоприятна бизнес среда и икономически растеж в страната. Премахването на данъчните прогресивни скали и намаление на данъка до 10% намалява също имиграцията на високо квалифицираните специалисти, дори и след отварянето на границите за ЕС. Въвеждането на плоския данък е крайният етап от многогодишна реформа, преминала през

различни правителства с диаметрални идеологии. Основната ѝ цел е била постигането на стабилен бюджет и данъчни приходи, подпомагащи развитието на икономиката ни (Саракостов, 2016).

2. Ролята на плоския данък в икономиката на страната

Едно от опасенията за въвеждането на плоския данък е намаляването на приходите от преките данъци и появата на бюджетен дефицит. Въвеждането му става след десетгодишен дебат и анализ за последиците от него върху икономиката ни. Освен опасенията на управляващите съществува мониторинг от страна на МВФ за непредприемането на драстично намаляване на данъците, както и спазване на финансова дисциплина в публичните разходи. Добавяйки горчивия опит от финансовата криза през 1997 г., при която се въвежда валутен борд в страната, решенията за промяна на данъчната политика се вземат внимателно. Не само липсата на опит и работещи модели са възпрепятствали приемането на плоския данък преди 2007 г., но и съществуването на противниците за неговото приемане. Тяхната теза е, че въвеждането на пропорционалния данък ще доведе до липсата на справедливо разпределение на доходите в страна и загуба на социалната роля на държавата. За да се постигне правилна оценка за твърдението, трябва да се анализира поведението на различните икономически субекти в икономиката и как им се отразява промяната в данъчната политика. С повишаването на данъчната тежест ще се достигне до точката на еластичността на приходите, след което ще започне да се увеличава сивата икономика. Обратно, при намаляване на данъчната тежест се изсветлява икономиката, повишават се приходите в бюджета, заетостта и растежа ѝ. Необходимо е да се достигне точно до данъчната ставка, която, от една страна, да гарантира събирането на необходимите приходи за публичните разходи и от друга, да не тежи на икономическите субекти. Това съобразно „налучкване“ е действало в продължение на десетилетие, за да се достигне до 10% ставка, която вече за 15 години показва, че е правилна. Постепенното намаляване на данъка върху доходите от 40% до 10% показва, че с намаляване на преките данъци върху физическите лица и фирми се увеличават приходите от съответния данък. Още през първата година след въвеждането си плоският данък има резултат и приходите в бюджета се повишават с 39%, но повишението на трудовите възнаграждения само между 5 и 10 %, но не и очакваните 21%, прогнозирани от МФ. Важен аспект е също ефектът върху заплатите и располагаемият доход, а за 2008 г. е незадоволителен. Данъкът за някои групи се оказва под 10% като свободни професии и земеделски производители, но при едноличните търговци е 15%. През 2009 и 2010 г. настъпва световната икономическата криза, като не пропуска и България. Прогнозните бюджети са със спад от 9,4% или 2 милиарда по-

ниски приходи от данъци през 2009 г., а през 2010 г. приходите достигат кризисни показатели. Анализът показва, че това са дължи на загуби от приходи в държавното обществено осигуряване, корпоративното облагане и приходи от акцизи, но приходите от данъците върху доходите са стабилни с минимален растеж за двете години. Единственият данък с положителен баланс в бюджета с 8.4% за 2009 г. е данък върху доходите от трудови правоотношения. Въпреки увеличаването на безработицата с над 220 000 души за двете години данъкът върху доходите от трудови правоотношения продължава да расте с 6.6% (Николова, 2016).

Плоският данък в тази си част изиграва ролята на баланс за бюджета през кризата, компенсирайки загубите от приходи на други данъци. Той допринася и за изсветляване на заетите лица в неформалната икономика, като намалява бройката им в нея, въпреки съществената загуба на работни места през 2009 и 2010 г.

Необходимо е да се направи анализ за резултата от въвеждането на пропорционалния данък, как влияе на заплатите на физическите лица и разполагаемия им доход. С въвеждането на облагане с 10% ставка се премахва минималният необлагаем доход, което засяга пряко около 20% от дохода на работещи на трудови правоотношения, които до 2008 г. са били необлагаеми. Като цяло съществен ефект върху разполагаемия доход след въвеждането на данъка няма, но се повишават заплатите косвено през 2008 г. с 27% поради ръста в икономиката на страната с 14%. Аналогичен ефект се получава и при трудещите се на минимално възнаграждение. Според НСИ за 2008 г. развитието на нетната заплата след премахване на необлагаемия минимум се е покачило с 13%, а инфлационният процент е по-нисък за същата година, което показва положителния ефект от въвеждането на пропорционалния данък. Трендът продължава след 2008 г., като повишението на заплатите изпреварват този на икономическия растеж. Увеличението на възнагражденията повиша приходите в бюджета, но доколко се оказва справедливо преразпределянето на доходите. В тази връзка няколко държави от въвелите плоския данък се отказват от него и преминават към прогресивна данъчна система. Държави като Русия, Румъния, Грузия, Словакия, Украйна, Северна Македония са го въвели преди нас, продължавайки да го прилагат, което показва неговата ефективност (Николова, 2016).

Към настоящия момент пропорционалният данък в България се възприема добре и поддържа задоволителни нива на приходите в бюджета. Той е опростен и лесен за прилагане. Липсва стимул за заобикаляне и намалява административната тежест. Възприема се като справедлив от хората, според които е необходимо, по-богатите да носят по-голяма тежест в данъчното бреме. Неговата смяна може да се направи само при рязка смяна на конюнктурата.

3. Реформиране на корпоративния данък в България след 1990 г.

Изменението на корпоративния данък в страната след 1990 г. е пряко обвързан с настъпващите промени. Промени в ставките му не се правят само през 2003 и 2006 г., но се намаляват постепенно от 40 до 10% до 2007г. Въпреки понижението на данъка в исторически план, се увеличават приходите от него, тъй като се увеличава базовата стойност на данъчното облагане и намалява сивата икономика. Повишението на декларираната базова стойност е следствие на подобряване на бизнес средата в страната и натрупания капитал. Този растеж не е постоянен, като през някои от периодите има спад в прогнозите на МФ, но данъчната реформа има успешен дългосрочен характер. През 1999 г. корпоративният данък е 34,3%, а събраните приходи са 3% от БВП. За 2008 г. данъчна ставка е 10%, а данъчните приходи са 2,8% от БВП. Реалното намаление с 3,5 пъти на данъчното бреме води до намалението в събраните приходи в бюджета със 7%, а кумулативното увеличаване на инвестициите в България е с 2,7 пъти за периода от 2000 до 2008 г. Влияние оказва не само реформата в корпоративното облагане, но и други външни фактори като присъединяване на България към ЕС, развитието на международната икономика и увеличението на преките инвестиции в страната. Икономическата картина към 2008 г. е със задоволителни параметри, като ръстът на икономиката е 6% на годишна база, изпреварвайки текущата инфлация. Постъпленията от корпоративния данък са по-добри от 2001 г., съпоставяйки ги в относителен дял на БВП, макар със значително намаление в ставките му. Няма загуби на приходи на корпоративния данък и се създава предпоставка за подобряване на икономика и средата за бизнес развитие (Ангелов, 2016).

В резултат на икономическата криза от 2009 г. БВП се свива с 4,2% на годишна база, а приходите от корпоративния данък като отношение към БВП намаляват с 21% и достига 2,2 % относителен дял. През 2010 г. се свиват до 1,7%, а причината е свиване на външните поръчки за големите предприятия в страната. Негативната тенденция от рецесията в 2009 г. продължава и през 2010 г. и 2011 г., едва през 2012 г. започва възстановяване на икономиката ни (Ангелов, 2016).

След приемането на България в ЕС се налага хармонизиране на законодателството в областта на прякото облагане, което засяга корпоративното облагане и облагането на капитала. Създават се облекчения при облагане на дружества от различните държави – членки относно движение на капитала от преобразуването на дружества, както и при изплащане на дивиденти, авторски и лицензионни възнаграждения. Целта е свободно движение на капитали чрез премахване на пречки пред дейността на мултинационалните компании в ЕС. В Кодекса за поведение при облагане на юридическите лица България е поела ангажимент за въздържане от въвеждане в данъчната си система на мерки, които подsigуряват значително по-ниско

ниво на ефективно данъчно облагане и са вредната данъчна конкуренция. България се задължава да промени данъчно си законодателство и практика съгласно принципите на Кодекса (Стайков, 2016).

4. Прилагане на косвените данъци в България

Обхватът на косвените данъци е пряко върху потреблението на икономическите субекти. Стойността на данъчната надбавка е включена в стоките и услугите, което определя потребителите за техен носител. Чрез косвените данъци се събират приблизително 60% от данъчните приходи, за това те играят съществена роля в бюджетирането. Те облагат вторично доходите на физическите и юридическите лица и са пряко свързани с консумацията им на стоки и услуги. Методът им за прилагане е пропорционален, но са регресивни по отношение на доходите на физическите лица. Лицата с по-високи доходи са облагодетелствани, тъй като данъчната тежест е разпределена поравно с лицата с ниски доходи, а не като при корпоративното облагане, тежестта да е по-голяма за лицата с по-високи доходи. Консумацията между физическите лица е сравнително равна по отношение на ежедневните разходи и облагането чрез косвените данъци, а това е не-социално спрямо справедливото разпределение на данъчната тежест (Милинов и Маринов, 2015).

Непреките данъци са предпочитани от правителството, понеже имат значителни предимства:

- Скрити са зад цените на услугите и стоките, което не поражда социално недоволство в обществото;
- Имат висока събираемост, тъй като се събират заедно с продажбите на стоките и услугите.
- По-рентабилни – по-малки разходи за събирането им;
- Осигуряват ритмични постъпления в държавния бюджет;
- Данъчното облагане е хармонизирано за акцизите и ДДС в ЕС, за разлика от прякото облагане, където са хармонизирани само трансграничните икономически дейности на предприятията.

4.1. Видове косвени данъци

- Акцизи – въведени са още през XVII век като добавка към стоките и услугите. „Акцизът е еднофазен данък и се плаща само от производители и вносители на определени стоки, реализирани и внесени в страната. Той е втори по значимост фискален инструмент за държавата след ДДС“ (Милинов и др., 2015). Идеята за въвеждането му е упомената от Адам Смит: „Мотивите за използване на акцизите трябва да бъде само стремежът да се ограничи потреблението на

вредни за здравето и морала и разточителни стоки и услуги“. „Данъците на греха“ се превръщат в инструмент за повишаване на събираемостта на приходи за държавата. Първоначално наподобяват оборотни данъци, но след време се коригират в рамките на тяхната същност.

„Хармонизацията на акцизното облагане в България с това на ЕС започва през 1999 г., но след 2007 г. е постигнато значително съответствие на българското данъчно законодателство с това на Европейската общност“ (Милинов и др., 2015) . В Глава 10 “ Данъчно облагане“ е определена рамката на синхрон в ЕС между акцизните ставки за: енергийните продукти, електрическата енергия, тютюневи изделия и алкохола. Общността регламентира видовете акцизни стоки, освобождаването от акциз, минималната ставка за всяка акцизна група, производството, движението, складирането и контрола върху стоките, стоките с отложено плащане на акциз.

- Данък добавена стойност (ДДС) е въведен във Франция през 1954 г. В България съществува от 01.04.1994 г. в размер от 18%, но през 1996 г. се повишава на 22%, а от 1999 г. е 20%. Присъединяването ни към ЕС налага хармонизирането на законодателството ни с европейското, като съществени промени се извършват в ЗДДС. Данъкът е въведен в ЕС през 1967 г., а през 1977 г. се хармонизира в него чрез Директива 77/388/ЕЕС, регламентираща основните правила и дефиниции при облагането с ДДС (Милинов и др., 2015).

Той е многофазен всеобщ данък на потреблението, който се начислява на всеки етап от производството и разпределението на стоки и услуги.

Част от тях са освободени от облагане като здравеопазването, социалните грижи, образование, спорта, културата, вероизповеданията, застрахователните услуги, хазарта, пощенски марки и пощенски услуги. Задължение за данъчна регистрация има, когато оборотът на икономическия субект за последните 12 месеца е над 50 000лв., а срокът за деклариране е 14 дни от достигането на тази сума. Доброволната регистрация е безусловна, като се осъществява, за да се възползват задължените лица от правото на данъчен кредит. Данъчните ставки на данъка в България са 3 – 0%, 9% за туризъм, и 20% за всички останали. С нулева ставка се облагат доставки, съгласно ЗДДС.

- Митата са най-старите форми на косвени данъци. С тяхна помощ се регулира външната търговия и връзките. През средновековието данъкът е бил най-важният източник на доходи. Имат регулираща и фискална функция, която се извършва по икономически, социални и политически съображения. Митата осигуряват стабилен приход за бюджета на държавата. Въвеждат се защитни мита за определени държави с влошени взаимоотношения и дъмпингови стоки.

Правителствените решения за косвените данъци в голяма степен са обременени заради съществуващите минимални европейски ставки за тях, а и тежестта им като основен приходоизточник. Тенденциите в световен мащаб са трайно увеличаване на косвените данъци и намаляване на преки-те. Те заемат 60% от приходната част на данъците и имат съществена роля във фискалната политика на страната (Милинов и др., 2015).

5. Разпределение на данъчната тежест

Според Джон Ролс „благосъстоянието на обществото като цяло зависи само от благосъстоянието на най-бедния негов член.“

В съвременната държава може да се приложат различни преразпределителни инструменти, но основно са данъци и трансфери. Прогресивният подоходен данък оказва значително преразпределение на доходите, но настоящата данъчна политика в България отменя неговото действие в началото на 2008 г. Прогресивното подоходно облагане намалява неравенството в разпределението на дохода в обществото и се изследва чрез кривата на Лоренц (Захариев и др., 2015). В направените анализи по-горе в изследването се доказва, че въведеният пропорционален данък се възприема по-справедливо за обществото. Той е приемлив за управляващите заради стабилните приходи от него, особено от подоходния данък от трудовоправни отношения, които са главно от физически лица със средни и ниски доходи. Приходите от това перо в бюджета имат ролята на стабилизатор в икономически кризи, а пример за това е кризата през 2009 г. и 2010 г., Колкото и да е справедлив, плоският данък не подпомага намаляването на неравенството и разслояването на обществото ни. Лицата с високи доходи се възползват от данъчната система и ползват юридическите лица като параван за заобикаляне и намаляване на данъчната тежест. Данъчното облагане върху доходите от труд е значително по-високо от това, налагано върху доходите от капитал. Под капитал се подразбира всякакъв вид пасивни доходи от различни финансови активи, парични средства, недвижима собственост и др. Данъчната ставка за доходите от капитал е 5% за дивидент и 10 % за придобит доход, докато данъчната и осигурителната тежест върху трудовите доходи е близо 35%. **Както казва Грегори Манкю ¹, „корпорациите повече приличат на данъчни инспектори, отколкото на данъкоплатци; тежестта на корпоративния данък в крайна сметка се понася от хората“** (Станчев, 2016).

Несправедливото съотношение на данъчните ставки увеличава и неравенството в преразпределението на доходите, видимо от негативното изменение на коефициента на Джини за България, който през 1990 г. е бил

---

¹ Николас Грегори Манкю е американски макроикономист. От 2003 до 2005 г. Манкю е председател на Съвета на икономическите съветници на президента Джордж У. Буш.

22,8%, а през 2019 г. – 40.2%. (НСИ, Бюджети на домакинствата в Република България – за периода 1990 – 2005; Статистика на доходите и условията на живот (EU-SILC – за периода 2006 – 2019). В сравнение с другите държави – членки в рамките на ЕС с най-високи показатели на неравенство са България, Литва, Латвия и Румъния, а през 2019 г. коефициентът за страната е с 5% по-висок от трите страни, които са с 35%. След приемането на България в ЕС до момента сме увеличили коефициента си на Джини с 9,6% (Евростат – EU-SILC 2019). Не разглеждаме коефициента за 2020/21г., тъй като върху доходите оказват влияние и други фактори, свързани с епидемията в световен мащаб, но данните са тревожни и за нивото на бедност, където сме на трето място в ЕС и на първо място по риск от бедност и социално изключване (Евростат – EU-SILC 2019).

Коефициентът на Джини за 1995 г. е 36%, за 2000 г. – 30%, за 2006 г. – 31%, за 2008 г. – 36% и 2019 г. – 40,2%, от което ясно се вижда растящ тренд за увеличаване на неравенството в разпределение на доходите в България за последните 30 години (Евростат – EU-SILC 2019). При прогресивния подоходен данък за периода 1990 г. – 2007 г. нарастването на коефициента е било по-малко и колебаещо, зависимост от икономическите фактори, а след въвеждане на пропорционалния данък увеличението е със същия темп, но то е линейно без колебания. Това означава, че и двата вида данък не могат да регулират увеличаващото се неравенство в доходите, а това предполага въвеждането на нов данъчен регулатор. Както и да се назове инструмента, “данък лукс“ или друго, е съществено необходим. Липсата на промяна в данъчната система постепенно ще я ерозира, което ще доведе до промяна и в политическата система. Основната идея на подобен данък е да се облага не само доходът на физическото лице, а да се обложи доходността от всички притежавани от него активи в целия свят. Макар и революционно да звучи подобен вид данък, данъчната тежест върху капитала във всичките му форми ще се доближи до данъчната тежест, оказвана върху трудовите доходи. Трябва да се промени данъчният контрол върху реално декларираните и придобити доходи, както и реално ползваните активи от собственици на бизнес. Реалната тежест на собственика може да е до размера на облагания доход от 3000 лв. или по-малко, но да ползва активи на фирмата си за 1 000 000 лв., чието използване реално не се облага. Ниското данъчно бреме на дивидента (5%) е стимул за данъчно бягство и често трудови доходи се декларират като доходи от дивидент в юридическо лице. Схемите за избягване на данъчно облагане могат да се приложат и с обратен знак, когато печалбата от фирмена дейност се реализира като трудов доход. Пример за това е деклариран доход на лекар през 2020 г. за над 1,1 милион лева, но с подобно деклариране дефакто се спестява от данък дивидент, ако бе деклариран същият през фирмена дейност (НАП, 2021).

Облагането с косвени данъци също довежда до несправедливо разпределение на богатата. Прилагането им е удобно за правителствата, защото не довеждат до социални недоволства в мнозинството от данъчно задължените лица и обхваща широка база. Те са регресивни за лицата с високи доходи, тъй като данъчната тежест не е разпределена спрямо доходите, както при плоския данък, а данъчното бреме се понася поравно от всички задължени лица. До момента не се е прилагало справедливо данъчно разпределение при косвените данъци поради практическа невъзможност за това, но и намаляването на косвените данъци не е възможно поради поетите ангажименти на България към Европейската общност. През 2021г. в ЕК и парламент протича дебат за промяна на данъчната политика за налагане на по-високи преки данъци и намаляване на косвените. Това се налага от икономическата картина в ЕС, която е подобна относно преразпределението на доходите. Допълнителната причина да се транслира в България неравенство в доходите, е прилагането на общата икономическа рамка и правила след приемането ни в ЕС. Дилемата пред правителствата е да прилагат ли стриктно директивите на ЕС или да не се съобразяват в името на националните си приоритети, с което търпят икономически санкции. Практиката показва, че правителствата на Полша и Унгария не са от стриктните, но икономическите показатели на двете държави са относително по-добри от останалите държави в Европейската общност.

Сложната ситуация пред българските политици и финансови експертите може да се разгледа в няколко насоки:

- Намаляване на данъчната тежест от задължените лица с по-ниски към онези с по-високи доходи – в пряк смисъл означава намаляване дела на косвените данъци и увеличаване на преките. Необходимо е повишаване на ставката на плоския данък на 15% и определяне на необлагаем праг на доходите на физическите лица. С повишаването на пропорционалната данъчната ставка с 5% ще се компенсират загубите от необлагаемия минимум, а прагът му логично е да бъде със стойност минималната заплата в България. Изчислено днес, разполагаемият доход на всяко работещо лице ще бъде около 50 лв. допълнително за месец. Реално облекчение ще има и за лица с високи доходи, но общата им данъчна тежест се увеличава в абсолютна стойност. В предложения хибриден данъчен модел съотношението на получените доходи и платените данъци не се запазва за различните лица, както се получава след облагане с плоския данък. Моделът ще преразпредели доходите, като осигури допълнителен разполагаем доход за лицата с най-ниски доходи, но също ще се повиши данъчната тежест за задължените лица със средни и високи доходи чрез увеличаване на пропорционалната ставка с 5%. С повишената събираемост от подоходното облагане и определяне на необлагаем минимум държавата ще може да регулира несправедливото разпределение на

доходите. Повишението на директните подоходни данъци се дискутира и в ЕК през 2021г., като средната ставка на корпоративното облагане в ЕС е 21%, а в целият свят – 23%. Увеличаването на корпоративния данък в страната няма да доведе до намаляване на конкурентната бизнес среда за инвестиции поради намалената еластичност на данъка в региона и Общността. Една от целите за въвеждането на плоския данък е била привличане на чужди инвестиции, но първоначалният ефект постепенно намалява, тъй като инвестиционната активност не зависи само от един фактор, а от цялостната бизнес среда. През последните няколко години има значителни инвестиции в областта на софтуерното инженерство, финансите и човешките ресурси. Работните места в тях изискват висока производителност, което означава преосмисляне на политиката в образованието ни, за да ги запазим след евентуално повишаване на корпоративния данък.

В България 71% от прихода в бюджета ни се дължи на косвените данъци (НСИ, 2020), т.е. задължените лица с най-ниски и средни доходи плащат най-голямата данъчната тежест, затова е необходимо промяна на фискалната политика в България.

При промени в ДДС и акцизите правителството трябва да се съобрази с ограничителната рамка, наложена от ЕС, която не позволява да се намаляват косвените данъци под определени прагове. От намаляването на ставките на ДДС ще се получат големи загуби на приходи във фиска, а и относителният му дял е най-голям, но диференциацията на ставките в данъка ще стимулира определени икономически дейности и ще намали неравенството в разпределението на доходите. През последните години се повдигна дебата за намаляване на ставките на ДДС за храните и лекарствата, а то да доведе до намаление на цените за тях. Опитът от въвеждането на пониска ставка за отрасъл „Туризм“ не намали значително цените в сектора, а държавната дотация се трансформира в печалба за собствениците на бизнеса. Опасенията на експертите в МФ са, че намалението на данъчните ставки няма да постигне желаните финансови ползи за икономиката. От опита на други държави можем да въведем иновационни работещи модели относно реално намаление на цените, след намаляване на ДДС за целеви групи стоки и услуги. С помощта на ИТ технологии се възстановява начислен ДДС върху храни и други целеви групи, посредством сканиране на касовия бон в електронното приложение. Държавата възстановява частично данъка по банков път в края на всеки месец, директно към физическите лица консуматори на стоките и услугите. С примерния модел можем да диференцираме ДДС като няма да се нарушат поетите ангажименти пред Европейската комисия от България. Ще се постигне допълнителен дисциплинаращ ефект за деклариране и събиране на доходите, както и стимулиране на икономиката. Ще се наложат рестрикции на физическите лица,

ощетили държавния бюджет или които имат задължения към него, подобно на условия, прилагани за другите данъчни облекчения;

- Въвеждането на компенсаторните механизми се прави, за да се увеличи разполагаемият доход на лицата с най-ниски доходи в България. Разполагаемият доход на всяко данъчно задължено лице може да се определи като средноаритметичния му дял от сумарния доход на домакинството, в което участва, след данъчните удръжки. Това ще приравни членовете на домакинството, независимо дали допринасят в приходната част на бюджета му. За да се повиши разполагаемият доход в домакинството, е необходимо да се въведе семейно подоходно облагане. В член 22 от ЗДДФЛ са предоставени следните данъчни облекчения за семеен подоходен бюджет:
  - 4500 лв. – при едно ненавършило пълнолетие дете;
  - 9000 лв. – при две ненавършили пълнолетие деца;
  - 13 500 лв. – при три и повече ненавършили пълнолетие деца.
  - Облекчение за младите семейства с намаляване на годишната данъчната основа с лихвите, по първите 100 000 лева от ипотечен кредит за закупуване на жилище (Милинов и др., 2015).

С изредените облекчения може да се намали данъчната основа с определените суми, като има максимален таван на подпомагане. Семейното подоходно облагане трябва да има по-голямо облекчение, при по-голям брой членове на домакинството. Данъчните облекчения трябва да са в пряка връзка с реалните разходи на всички членове. Облекчения в член 22 от ЗДДФЛ са насочени към младите семейства с деца, но трябва да се преосмисли и промени данъчната тежест, в зависимост от общия брой членове в домакинството. Пример за семейно подоходното облагане може да се черпи от законодателството в Германия. Данъчното облагане в държавата е прогресивно с 4-степенна скала и различен облагаем минимум, зависимост от семейното положение или съжителство. При изчисляване на данъка физическите лица се разпределят в шест различни класове, според семейното им положение и източниците на доходите на членовете на семейството. В зависимост от данъчния клас при удържане на данъка се приспадат нормативно постановените облекчения:

- за класове от I до V – 1000 евро годишно;
- нормативно признати разходи за данъчните класове от I до V;
- облекчение – 1 308,00 евро годишно при самотни родители.

След приспадане на облекченията, подоходният данък се изчислява за всички доходи на физическите лица. На база на упоменатия пример може да се въведе необлагаем съвкупен минимум за всяко младо семейство, което да стимулира раждаемостта.

За несправедливото разпределение на данъчната тежест може да се посочи осигуряването в България, където физическите лица с доходи над

3000 лв. не дължат осигурителни вноски към бюджета. По данни на НАП през 2020 г., получени от подадените данъчни декларации на физически лица, едва 5% от тях преминават доходи над 3000 лв. Неминуемо широка база на осигурителната тежест поставят приходите от нея като втора по значимост след ДДС. „Минималните осигурителни прагове са вид прогресивен данък. А практиката на административното им определяне от избрани от данъкоплатците организации е най-малкото в неясно отношение с конституцията на страната. В тази област едва ли нещо може да се промени без приватизиране на партидите по здравни и пенсионни данъци и на фондовете, които ги управляват“ (Станчев, 2016). Ставките в държавното осигуряване не са намалявани от 2005г. и не изпълняват основната си функция да гарантират достойни пенсии на лицата над 65 г. Те образно функционират като данък труд и са недостатъчни да покриват разходите за текущи пенсии. За да се допълни недостига в пенсионната система са необходими над 2 милиарда годишно. Прилаганите пенсионни реформи след 1990 г. не постигат желаните резултати и осигурителната тежест води до несправедливо разпределение на доходите след достигане на пенсионна възраст. Постоянното индексване на прага на минималната пенсия не запазва съотношението между действащите и новите пенсии, което поставя в несправедлива позиция лицата с различен трудов и осигурителен стаж. Като се прибави и високата смъртност и ниската средна възраст на преживяване, много малко физически лица се възползват от пенсии. В тази сфера има различни опити, но все още не е намерен работещ модел. През 2020 г. в Унгария се приложи модел на пенсионна реформа, който освободи от осигурителна тежест всички физически лица под 30-годишна възраст, понеже правителството е преценило, че лицата, когато навършат пенсионна възраст, няма как да им се гарантира получаването на пенсии поради хипотетичен бъдещ бюджетен дефицит. Тази реформа е смела, но Унгария има резерви в бюджета си, развитието на икономиката е във възход, което и позволи да изплати външния и вътрешния си дълг. Финансовото състояние на икономиката в България не може да си позволи намаление на косвените данъци значително, но е необходимо да се изготви дългосрочна пътна карта за постепенна промяна в пенсионното и социалното осигуряване.

- Основен инструмент за преразпределение в съвременната държава е социалният трансфер на ресурс към съответни членове на обществото, които могат да са под натурални и парични форми. Натуралните плащания могат да бъдат под формата на стоки или услуги. Те се прилагат към социално слабите групи, включват главно храна, дърва, въглища и дрехи. Това подобрява благосъстоянието на подпомогнатите индивиди и ги отдалечава от линията на бедност. Друг съвременен инструмент е субсидиране на цените на стоки и услуги, с цел да стимулират лицата с най-ниски доходи, да

се възползват от тях. Ценовото субсидиране повишава отново благосъстоянието, но отново е незначително за обществото. При ползването на парични трансфери и въвеждане на прагове на цените на стоки се получава манипулиране на цените и отдалечаване на застрашените групи от линията на бедност и социално изключване. Ползването на компенсаторните механизми от правителството намалява социалното неравенство, но не променя фундаментално проблема за финансовото разслоение на обществото. Проблемът не е само в България, но и световен мащаб. Близо половината от хората на планетата, според доклад на „Оксфам“, живеят с по-малко от 6 долара на месец и да се достигне този 1 процент на най-богатите хора, то е необходимо да се пести по 50 000 долара на ден в продължение на 2000 г.

Съществуват твърдения, че присъединяването на държавите – членки към еврозоната създава възможности за конвергенция, подкрепена с тенденцията за нарастване на производителността на труда и доходите. Използването на обща валута и либерализирането на движението на капитала ускорява икономическия растеж и спомага за приравняване на равнищата на доходи между държавите – членки. Липсата на валутния риск стимулира инвестициите в по-бедните страни и повишава заплатите в новите членове в еврозоната, а като допълнителен ефект от присъединяване на България към зоната се очаква намаляване на неравенството в доходите.

Заключение

Неравенството в разполагаемия доход на домакинствата в България се увеличава през последните тридесет години. Развитието на неравенството преминава през нарастване и понижаване, пряко свързано с икономическото развитие на страната. Преходът към пазарна икономика допринася за увеличаването на доходното неравенство, следвайки общата тенденция на развитие на страната. Данъците и социалните трансфери допринасят за редуциране на доходното неравенство, но е необходимо тяхното осъвременяване. Социалните трансфери придобиват все по-голямо значение за намаляването на неравенството, като особено силно те се отразява върху крайните доходни групи. Причини за нарастване на неравенство може да се търсят в следните направления: данъчната политика, избягване на данъчното облагане от лицата с високи доходи, влиянието на световната икономика. Процесите, протичащи в България, не водят до приобщаващ растеж към икономиката на ЕС, а ползите достигат до високодоходните групи от населението. Голяма част от населението остава с ниски доходи или под прага на бедност, което има негативни дългосрочни ефекти за българската икономика.

Използвани източници

- EUROSTAT, Taxation trends in the European Union, DG Taxation and Customs Union, 2015 Edition.
- Ангелов, Г., Ганев, Г., Саракостов, Г., Стоев, Г., Николова, Д., Стайков, К., Станчев, К., Ганев, П., (2016). Плосък данък в България, София: И.П.И Институт за пазарна икономика.
- Брусарски, Р. и Захариев, А. (2015). Финансова теория, Велико Търново: Фабер.
- Димитров, П. (2021, June 10). Темата за справедливите доходи и данъци да заеме централно място в предизборния дебат. Изтеглено на 2 November 2021 г. от <https://knsb-bg.org/index.php/2021/06/10/plamen-dimitrov-temata-za-spravedlivite-dohodi-i-danaczi-da-zaeme-czentralno-myasto-v-predizborniya-debat/>
- Маринова, Е. (2021, June 10). КНСБ настоява за ускорен ръст на заплатите - през 2022 г. минималната да е 764 лв. Изтеглено на 3 November 2021 <https://www.investor.bg/ikonomika-i-politika/332/a/knsb-nastoiava-za-uskoren-ryst-na-zaplatite-prez-2022-g-minimalnata-da-e-764-lv-329522/>
- Махони, Р. (2021). Данъчно облагане в Германия. Изтеглено на 2 November 2021 от <http://lawstudio.me/posts/danaci-oblagane-Germaniya>
- Милюнов, В. и Маринов, М. (2015). Техника на данъчното облагане, Русе: Авангард принт.
- Министерство на финансите (2021). ПРАВИЛНИК за прилагане на Закона за акцизите и данъчните складове, Изтеглено на 8 November 2021 от www.minfin.bg
- Национален статистически институт (1995). Бюджети на домакинствата в Република България.
- Национален статистически институт (2003). Бюджети на домакинствата в Република България.
- Национален статистически институт (2010). Бюджети на домакинствата в Република България.
- Национален статистически институт (2008). Бюджети на домакинствата в Република България.
- Национален статистически институт. Статистика на доходите и условията на живот (EU-SILC).
-
- Ферзек, К. (2021, August 20). Безпрецедентно: заговориха за излизане на Унгария от ЕС. Изтеглено на 5 November 2021 от <https://www.dw.com/bg/a-58920201>

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

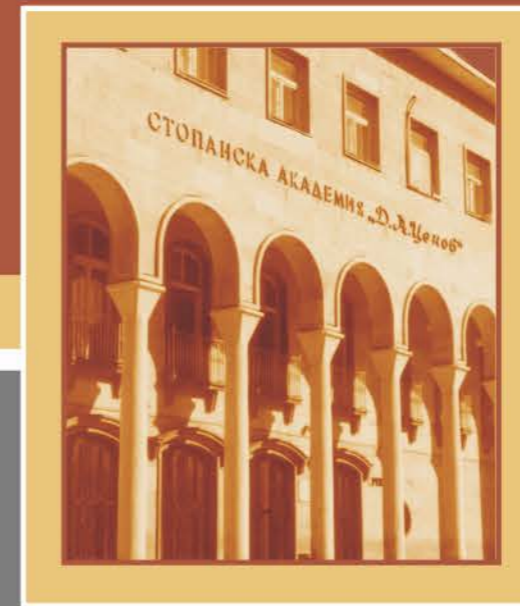
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XIV, 2021

Книга 17

Том XIV, 2021 г.
Книга 17

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Доц. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Янислава Александрова – технически секретар

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Андрей Антонов Йорданов ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВЪВЕЖДАНЕТО НА ГЪВКАВО УПРАВЛЕНИЕ В ПРОЕКТНИ ЕКИПИ.....	5
Анна Димитрова Димитрова СТРУКТУРНИ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ И ВЪТРЕШНИ ИНВЕСТИЦИОННИ ПОТОЦИ В БЪЛГАРИЯ (2010 – 2020).....	24
Беатрис Венциславова Любенова СТРЕС ТЕСТОВЕТЕ КАТО ИНТЕГРАЛЕН ПОДХОД ЗА КОМПЛЕКСНА ОЦЕНКА НА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА, КАЧЕСТВОТО НА АКТИВИТЕ И УСТОЙЧИВОСТТА НА БАНКИТЕ	49
Даниел Сергеев Тунчев ПЪРВИЧНИ И ВТОРИЧНИ ФАКТОРИ ЗА ФОРМИРАНЕ ЦЕНАТА НА ПЕТРОЛА – ИКОНОМИЧЕСКИ РАКУРСИ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ АСПЕКТИ	81
Диана Руменова Христова КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ И РАБОТОДАТЕЛИТЕ	103
Елена Валериева Вълчева АНАЛИЗ НА ТОВАРНИЯ АВТОМОБИЛЕН ТРАНСПОРТ В БЪЛГАРИЯ	118
Елена Димитрова Ташкова КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА ЗА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИКАТА.....	137
Калоян Драгомиров Паргов ИСТОРИЧЕСКИ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ЕНЕРГИЙНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК	163
Николай Кирилов Калистратов МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА РЕВИЗИОННИЯ АКТ И ОТЧИТАНЕ НА ФУНКЦИИТЕ И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА В СЯНКА В БЪЛГАРИЯ	192
Стелиян Богданов Стефанов ПОТРЕБНОСТ ОТ ПРОМЕНИ В ДАНЪЧНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ.....	217

Юлиан Христов Войнов
ПРЕДПОСТАВКИ И ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ИНСТРУМЕНТАРИУМА ЗА СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ 234

Yaakov Itach
THE IMPACT OF FINANCIAL EDUCATION PROGRAMMES
IN ISRAEL AND THE FAMILY DISCUSSION ON FINANCIAL
MATTERS ON THE BEHAVIOUR OF YOUTH..... 260

Статии

Борислав Петров Лазаров
ТЕНДЕНЦИИ В ИНТЕНЗИВНОСТТА НА АВТОМОБИЛНОТО ДВИЖЕНИЕ
В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА ИКОНОМИЧЕСКА
ОБОСНОВКА НА РАЗВИТИЕТО НА TEN-T 289

Боряна Великова Симеонова
МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА СТОКИТЕ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ 303

Боян Димитров Вранчев
ЕФЕКТИВНОСТ НА ПРОЕКТНИТЕ ЕКИПИ 315

Ваня Владимирова Галчева
АНАЛИЗ НА АВТОМОБИЛНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА
В БЪЛГАРИЯ 332

Вахан Ахаси Бохосян
МОРАЛЕН РИСК И ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОНФЛИКТА
“ПРИНЦИПАЛ-АГЕНТ“ В ЗАСТРАХОВАНЕТО 343

Галя Колева Монева
ГЕНЕЗИС И ЕВОЛЮЦИЯ НА РЕВЕНЮ МЕНИДЖМЪНТА
НА РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС..... 356

Георги Стоилов Анев
БИЗНЕС МОДЕЛИ И ПОДХОДИ ЗА ГЕНЕРИРАНЕ НА ПРИХОДИ
В ЕЛЕКТРОННАТА ТЪРГОВИЯ 373

Даниел Генчев Данчев
НОВИ ПОЛИТИКИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД МАЛКИТЕ И СРЕДНИ
ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ 390

Даниела Стойчева Сачарова
КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛНИ КОМПАНИИ В СЕКТОРА
НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОРЪЧКИ 402

Димитър Сергеев Димитров БАЛКАНСКИЯТ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ВЪЗЕЛ И БЪЛГАРСКИЯТ ТУРИЗЪМ.....	412
Кармен Димитров Вранчев НИЪРШОРИНГЪТ КАТО СТРАТЕГИЯ ЗА ПРИВЛИЧАНЕ НА ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ.....	422
Катя Симеонова Иванова ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19	436
Кузман Илиев Илиев ПАРИЧНАТА ДИНАМИКА КАТО ФАКТОР НА ГЕНЕРАЛНОТО РАВНОВЕСИЕ В ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ ЦИКЪЛ – КОНЦЕПТУАЛНИ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ	450
Магдалена Славе Андоновска ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА МЕДИЙНИЯ ПЛУРАЛИЗЪМ В РЕПУБЛИКА С. МАКЕДОНИЯ	466
Мария Александрова Велкова УПРАВЛЕНИЕ НА КОНФЛИКТИ В МУЛТИКУЛТУРНИ ОРГАНИЗАЦИИ	475
Мартин Николаев Харизанов ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ НА РЕАЛИЗИРАНИТЕ ПРОГРАМИ ЗА РАЗВИТИЕ В СЕВЕРОЗАПАДНИЯ РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ	487
Мартин Яворов Бакърджиев УСТОЙЧИВОСТ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В КОРПОРАТИВНОТО УПРАВЛЕНИЕ	503
Моника Любомирова Янакиева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФОРМИРАНЕТО И БЮДЖЕТИРАНЕТО НА ПУБЛИЧНИТЕ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА МЛАДЕЖТА	523
Наталия Стоянчева Стоянова ЗА НАПРЕДЪКА НА БЪЛГАРИЯ ПО ГЛОБАЛНИТЕ ЦЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ	543
Никола Илчов Илчев ОПЕРАТИВНИ МОДЕЛИ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ И НАПИТКИ В ДИГИТАЛНА СРЕДА	555
Орлин Чавдаров Япраков АНАЛИЗ НА КОЛИЧЕСТВЕНИТЕ ИЗМЕРИТЕЛИ В БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ ПАЗАР	565

Рая Бисерова Драгоева ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОНСОЛИДАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ ВЪРХУ ЕФЕКТИВНОСТТА НА БАНКОВАТА ДЕЙНОСТ	580
Румяна Цветанова Витнъова ПОСТИЖЕНИЯ И ПРАКТИКИ ПРИ ВЪВЕЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАНИЕ ПО ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ В УЧИЛИЩАТА	598
Светлана Димитрова Аврионова ПОСТЪПЛЕНИЯТА ОТ ДАНЪЧНИ ПРИХОДИ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА КОВИД-19	615
Силвия Петрова Петранова ТУРИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ И КРИЗАТА COVID-19	625
Слави Петров Джалъзов ТЕОРЕТИЧНИ И ПРИЛОЖНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ОНЛАЙН КОМУНИКАЦИИТЕ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС	638
Снежана Веселинова Найденова СТРАТЕГИЧЕСКАТА РАМКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ И ВЪЗМОЖНИ ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ЗА ОСНОВНИТЕ УЧАСТНИЦИ	652
Станислав Чавдаров Младенов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ СЕКТОРИТЕ В ИКОНОМИКАТА НА СТРАНАТА	669
Стефан Ангелов Пешов СЪЩНОСТ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ	687
Теодор Людмилков Борисов РЕПУБЛИКАНСКАТА ПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА В БЪЛГАРИЯ – СПЕЦИФИКИ И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ.....	697

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XIV – 2021, книга 17

Даден за печат на 10.07.2023 г., излязъл от печат 14.07.2023 г.
Поръчка № 18830; формат 16/70/100; тираж 65

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А